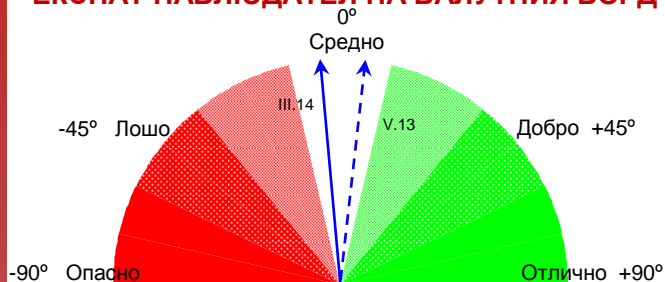

expat compass

20 март 2014 г.

ЕКСПАТ НАБЛЮДАТЕЛ НА ВАЛУТНИЯ БОРД

ПЕРСПЕКТИВА: СТАБИЛНА

Не се тревожим за валутния борд и не виждаме никаква непосредствена опасност от девалвация. Политическият пейзаж е стабилен в средносрочен план. Публичните финанси са в сравнително добра форма.

ГОСТ-КОМЕНТАРИ

ИКОНОМИСТ: ПРОДАЖБА ЗА 9 ТРИЛИОНА ДОЛАРА
Стр. 13

БИСЕР МАНОЛОВ: СМЕШЕН ПЛАЧ ЗА ВАЛУТНИЯ БОРД
Стр. 15

ВЛАДИМИР КАРОЛЕВ: 3 ПЛЮСА И 3 МИНУСА НА НАЙ-ГОЛЕМИЯ БЮДЖЕТ В НОВАТА НИ ИСТОРИЯ
Стр. 17

ГЕОРГИ АНГЕЛОВ: НЕ НИ Е ВИНОВЕН ПЛОСКИЯТ ДАНЪК
Стр. 19

ТЕОДОР ТОДОРОВ: АБСОЛЮТНА ДАВНОСТ С ПРАВОПИСНИ ГРЕШКИ
Стр. 21

АНТОНИЯ САРИЙСКА: БЕЗМИЛОСТНАТА БОРБА ЗА ТАЛАНТИ
Стр. 23

РЕДАКЦИОНЕН КОМЕНТАР

Уважаеми читатели,

Първо бихме искали да се извиним, че не сме публикували нов Expat Compass от 8 май 2013 г. През последните няколко месеца получихме многобройни запитвания кога ще се появи нов брой. „Паузата“ не беше защото планираме да спрем изданието, основната причина всъщност е позитивна. През този период написах втората си книга – този път посветена на икономическата политика. Работното заглавие е „Меню за реформатори“ с подзаглавие „Визия за модерни икономически политики“. Книгата от около 360 стр. представя моите възгледи за икономическата политика и не изразява партийно-политически предпочитания. Целта, разбира се, е да бъдат подкрепяни реформаторските икономически политики – точно както прави и нашият Expat Compass. Ще информирам за повече подробности, щом книгата бъде издадена.

Някои от материалите за този бр. 14 на нашия компас бяха писани през лятото на 2013 г., което ги прави малко остарели. Все пак решихме да представим нашата оценка за работата на служебното правителство от пролетта на миналата година.

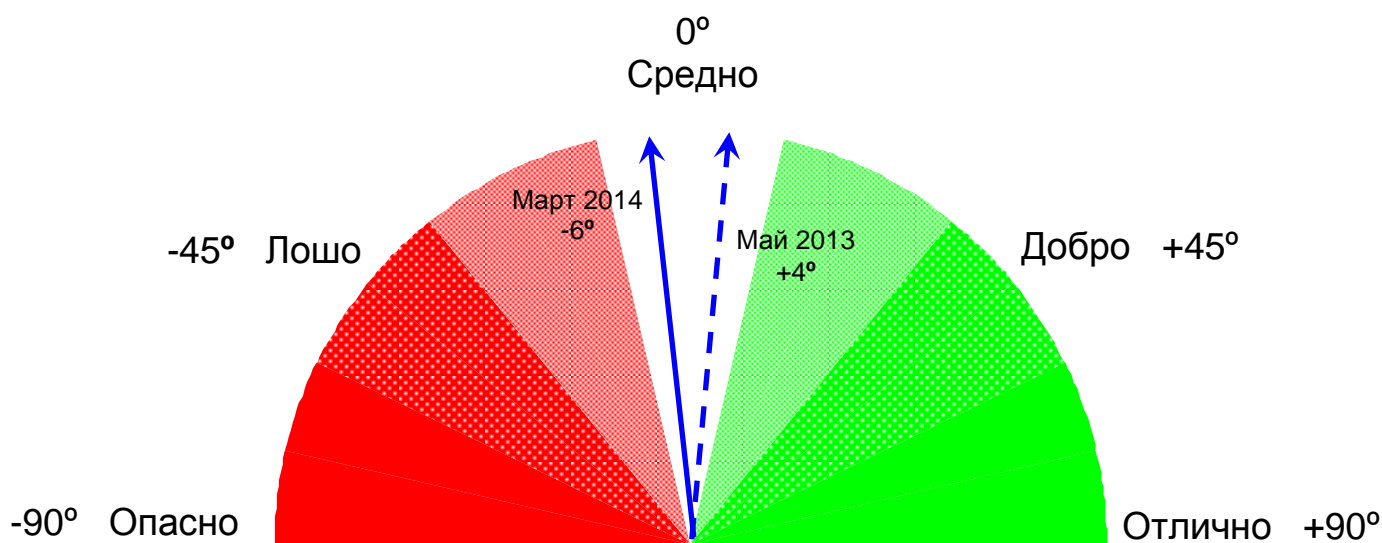
В това издание сме включили кратък анализ на икономическата политика в сектора енергетика, защото се опасяваме, че там се крият основните рискове за стабилността и бюджета през следващите години.

Накратко оценката ни за ситуацията в България е следната:

- Правителството е по-стабилно с изгледи да изкара пълен мандат
- Умерен бюджетен дефицит от -1.8% за 2013 и 2014 г. (планиран)
- Дефлация
- Шанс за ръст на БВП над 0%
- Почти никакви ПЧИ
- Огромна скок на борсовите индекси
- Никакви значими реформи

Николай Василев

ПЕРСПЕКТИВА: СТАБИЛНА

Правителството на Пламен Орешарски започна мандата си при трудни обстоятелства: нестабилна подкрепа в парламента, ежедневни улични протести с искания за оставка, притеснения за бъдещата икономическа политика. Сега ситуацията е по-стабилна.

Според нас икономическите политики са смесени. От една страна, бизнес сантиментът се подобрява, публичните финанси не са се влошили значително, както се опасявахме. От друга страна, правителството продължава да реализира бюджетен дефицит [макар и умерен] и нови заеми, с опасни популистски политики в сектора енергетика, с планове за „държавна реиндустриализация“ – каквото и да означава това. Ако това остане основно в полето на риториката, рискът е умерен.

Не се тревожим за валутния борд и не виждаме никаква непосредствена опасност от девалвация. Ще следим политиките на правителството.

Регулярно наблюдаваме развитието на релевантни икономически показатели, за да оценяваме здравето на валутния борд и евентуално да предвиждаме негативни събития, ако те някога се случат.

Става все по-трудно да се нанасят всички стрелки и дати на графиката. Затова на следващата седмица прилагаме и таблица с историческите данни. Мерната единица е ъглови градуси (°). Показанията на Компаса могат да се променят между +90° (хоризонтално надясно, Отлично) и -90° (хоризонтално наляво, Опасно). 0° е неутрално показание (вертикално нагоре, Средно).

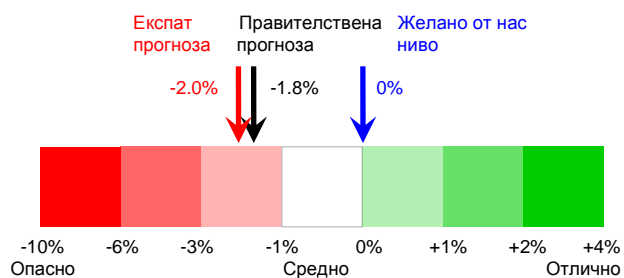
Дата	Данни от Компаса (ъглови градуси)	Промяна	Коментар
2005	+64°		Много стабилен валутен борд
2008	+44°	-20°	Влошаване поради притеснения относно текущата сметка
Ян. 2010	+20°	-24°	Влошаване поради притеснения за бюджета и рецесията
Март 2010	+9°	-11°	Влошаване поради притеснения за бюджета и реформите
Юни 2010	0°	-9°	Влошаване поради притеснения за бюджета и реформите
Окт. 2010	+4°	+4°	Подобрене поради ръста на износа
Февр. 2011	+8°	+4°	Подобрене в много икономически индикатори
Май 2011	+10°	+2°	По-малко притеснения за бюджета
Авг. 2011	+12°	+2°	Малък бюджетен и търговски дефицит
Дек. 2011	+14°	+2°	Консервативен Бюджет 2012, някои пенсионни мерки
Февр. 2012	+20°	+6°	Проблеми в Еврозоната; добър Бюджет 2012
Май 2012	-5°	-25°	Фискалният резерв пада рязко, намерения за харчене на Сребърния фонд
Ноем. 2012	+5°	+10°	Успешни еврооблигации; добър бюджет; Сребърният фонд е забравен
Ян. 2013	+15°	+10°	Почти балансиран бюджет за 2012 г.
Февр. 2013	0°	-15°	Оставка на правителството; изчерпан фискален резерв; предизборен популизъм
Май 2013	+4°	+4°	Добро служ. правителство, без улични протести, увеличаващ се фиск. резерв
Юли 2013	Непубликувано -10°	-14°	Нестабилно правителство, увеличен бюджетен дефицит за 2013 г., популизъм
Ноем. 2013	Непубликувано -8°	+2°	По-стабилно правителство, по-добри публични финанси
Март 2014	-6°	+2°	Стабилно правителство, по-добри публични финанси; внимание към сектора енергетика

Как да оценяваме стабилността на валутния борд и да предвидим опасност от девалвация? Предлагаме следния списък от 16 въпроса, както и нашите отговори:

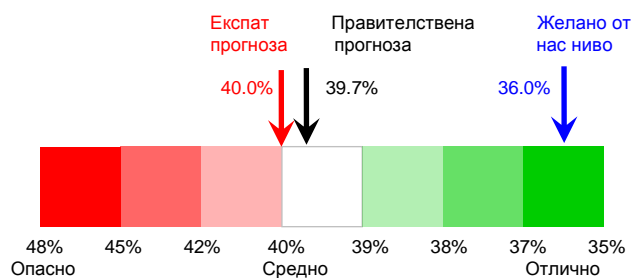
ТЕМА	СТАРА	НОВА	КОМЕНТАР
I. Политически въпроси			
1. Правителството подкрепя ли валутния борд?	++	++	Големите партии го подкрепят
2. Централната банка подкрепя ли валутния борд?	+++	+++	Да, абсолютно
3. Европейските институции (ЕК, ЕЦБ) подкрепят ли България за присъединяването ѝ към ERM II и Еврозоната?	--	--	Не особено
II. Бюджет и дълг			
4. Бюджетен баланс	-	-	Риск от дефицит през 2014 г.
5. Бюджетни разходи	-	-	Умерени, растящи
6. Държавен дълг	++	+	Много нисък, растящ
7. Чуждестранни задължения на частния сектор	--	--	Високи, намаляващи
8. Фискален резерв	-	-	Леко подобрен
III. Въпроси, свързани с икономическия цикъл			
9. Растеж на БВП	-	-	Малко над нулата
10. Инфлация	++	+++	Много ниска, дефлация
11. Безработица	--	--	Средна, покачваща се
12. Здраве/стабилност на банковата система	+	+	Средно
IV. Външни баланси			
13. Дефицит по текущата сметка, търговски дефицит	-	-	Стабилен
14. Преки чуждестранни инвестиции	-	-	Ниски
15. Приходи от международен туризъм	++	++	Добри
16. Валутни резерви	+++	+++	Високи

Легенда: ■ Добро ■ Лошо

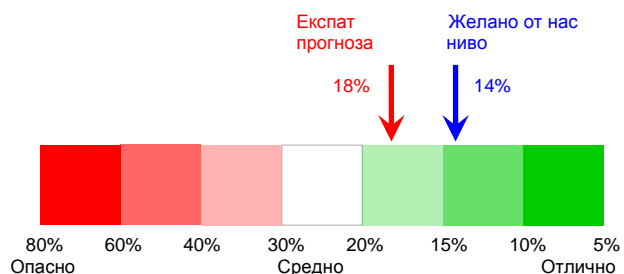
I) Бюджетен излишък/дефицит, % БВП, 2014

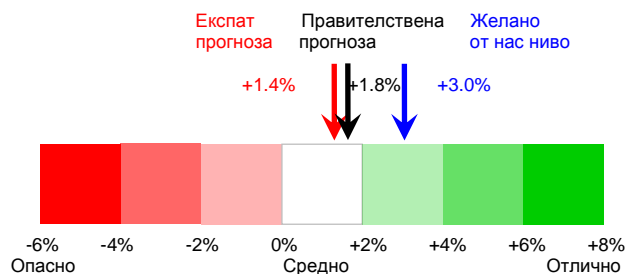
II) Публични разходи, % БВП, 2014

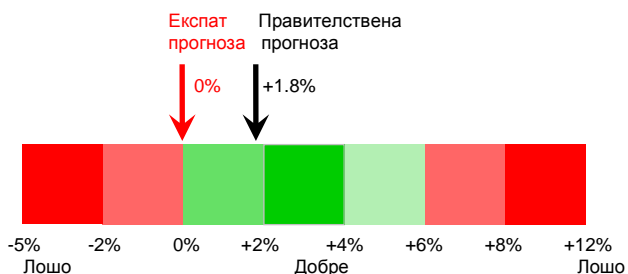
III) Държавен дълг, % БВП, 2014, в края на год.

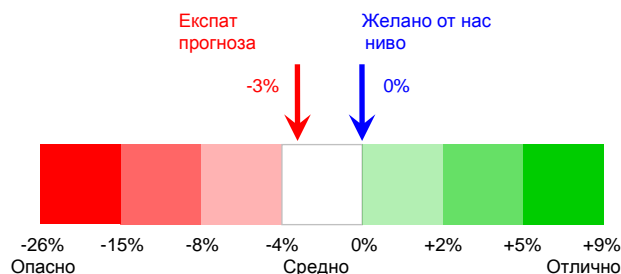
IV) Реален ръст на БВП, %, 2014

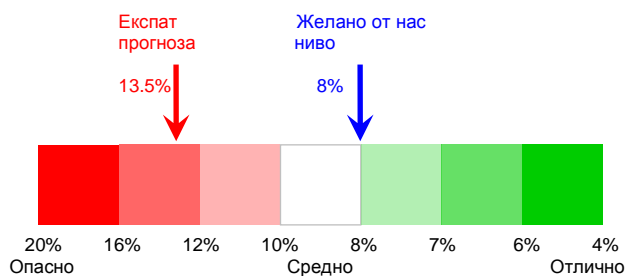
V) Инфлация, %, 2014, в края на год.

VI) Дефицит по текущата сметка, % БВП, 2014

VII) Безработица, %, 2014, в края на год.

РЕЗУЛТАТИ ОТ СЛУЖЕБНОТО ПРАВИТЕЛСТВО 2013 – ПРИЛИЧНА РАБОТА, НИКАКВИ РЕФОРМИ

Нека повторим намеренията си да избягваме представянето на политически пристрастия.

В предишния брой на Expat Compass преди изборите обещахме да направим оценка на работата на служебното правителство, когато има сформиран нов кабинет. Тогава посочихме 3 приоритета за екипа на Марин Райков:

1. Успокояване на уличните протести – **УСПЕШНО**
2. Следване на консервативна бюджетна политика – **УСПЕШНО**
3. Организиране на честни и прозрачни парламентарни избори – **НЕУСПЕШНО** според нас

1. Напрежението сред обществото намаля през пролетта на 2013 г.

През зимата много анализатори се притесняваха, че последователните оставки на директори на агенции, вицепремиер и премиер не са достатъчни да спрат протестите на улицата и да убедят хората да се приберат.

Служебният премиер Марин Райков и неговият екип успяха да върнат страната към нормалността. По-топлото време и по-ниските цени на тока (намалени с около 8% през пролетта) вероятно също са помогнали за това. 1:0 за правителството.

2. Бюджетният дефицит падна до 0

Наследявайки изненадващо голям дефицит от около 800 млн. лв. за първите 3 месеца на годината, служебното правителство ограничи разходите. Събираемостта на данъците също се подобри през пролетта. В резултат следващото правителство започна мандата си с малък бюджетен излишък – добър старт. 2:0 за правителството.

3. Изборите не бяха добре организирани, меко казано

Няма да коментираме поведението на различни партии. От организационна гледна точка нашите коментари са следните:

- За пръв път от 1990 г. насам избухна голям публичен скандал, след като прокуратурата и ДАНС откриха в печатница голям брой готови за употреба бюлетини, които не трябваше да бъдат там.
- Правителството не направи никакъв коментар по случая. Смятаме това за неприемливо, тъй като именно Министерският съвет е отговорен за осигуряването на бюлетините. Изказването на главния секретар на МС, че всеки може да отпечата бюлетини и да ги използва като тапети, беше изключително неуместно. Това

поведение засили общественото усещане, че има нещо нередно в подготовката на изборите.

- Вероятно за пръв път от 1990 г. насам победителят в изборите (ГЕРБ), както и някои по-малки партии, официално подадоха жалба пред Конституционния съд за изборните резултати. От самото начало не очаквахме съдът да обяви резултатите за невалидни и да вкара страната в дори по-голяма каша. КС потвърди резултатите, но горчивият вкус остана.
- Организацията на следизборната нощ в НДК беше далеч от добра. Първо, изобщо нямаше представители на правителството – странно. Второ, представителите на някои маргинални партии превзеха президиума и микрофоните и дълго говориха по всички ТВ канали непоканени. Всичко това остави впечатление, че страната няма правителство.

Така нашата финална оценка е 2:1.

Все пак, общото впечатление за правителството беше позитивно

В предния брой на Expat Compass нашите очаквания за работата на служебния кабинет бяха доста ниски. Дотолкова доколкото нищо не стане твърде лошо (а то не стана), ние бихме били щастливи. Споменахме и стария виц „Нахранете животните и не пипайте нищо“.

Одитът на сектора енергетика може да е полезен в бъдеще

Едно от малкото неща, които правителството свърши и си струва да бъдат запомнени, е представянето на доклад на Световната банка, в който заключението е, че енергетиката се нуждае от дълбоки реформи, а годишният дефицит в сектора е с магнитут от 1 млрд. лв.

Констатациите в доклада могат да бъдат използвани като добра основа от новия министър и неговия екип. Макар че сме скептични, че ляво правителство ще направи нужните стъпки да реформира сектора. Тези стъпки наред с други неща биха включвали и поредица от увеличения на цените. Правителството на Борисов неочаквано падна именно заради протести срещу високите цени на електричеството. Прилича на порочен кръг.

Е, някой трябва да бъде много смел и да среже гордиевия възел, но не такава е нашата прогноза. По-вероятно е запазване на статуквото. Вижте анализа на стр. 11.

Реформите и мерките, които не се случиха – очаквано и за съжаление

1. Приватизационната сделка за БДЖ Товарни превози (половината от държавната железопътна компания) беше отложена за 10 юли 2013 г. – така че новият кабинет да може да я спре, което той и направи. Щяхме да подкрепим приватизационна сделка през април-май миналата година, но очаквахме да се намери достатъчно смел и решителен политик да я извърши. Жалко за пропуснатата възможност.

2. Никакъв прогрес в сектора на възобновяемите енергийни източници

Следващите няколко години се очертават пълна каша. Бъдещето ще е комбинация от големи загуби за инвеститорите и банките, съдебни спорове и политически люшкания.

3. Никаква яснота около справедливостта на сметките за ток за декември и януари

Все още бихме искали населението да научи дали е имало измами в големи размери със сметките миналата зима. Очевидно никой друг не иска да знае.

4. Предложението ни към служебния кабинет Летище София да бъде почистено не беше чуто

Направихме същите предложения и към новия екип на транспортното министерство. Очакваме резултати или липса на такива.

КОЛКО ДОБРЕ ПРЕДВИДИХМЕ РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗБОРИ 2013?

В предишния брой направихме нашите прогнози за изборните резултати и за състава на новото правителство. Показаха се частично верни. Ето нашите заключения:

1. Сгрехихме, че пета партия ще влезе в парламента

Очаквахме „България на гражданите“, водена от Меглена Кунева, да влезе в парламента с 5%-ен дял от гласовете. Партията се класира шеста с подкрепа от 3.25%. Отсъствието им от НС на практика лиши победителите от ГЕРБ от възможността да сформират правителство.

2. Правилно предвидихме класирането на първите 4 партии

Партиите се класираха по следния ред: ГЕРБ (97 депутати), БСП (84), ДПС (36), Атака (23).

ГЕРБ всъщност получи 4 народни представители повече от нашата прогноза, ДПС 2 повече, БСП с 1 по-малко, отколкото смятахме, а Атака с 5 по-малко. Заключение – ГЕРБ ни изненада нагоре, Атака надолу.

3. Нашият Сценарий 1 за ново правителство НЕ не случи

Както може да видите в бр. 13 на Expat Compass, нашият първи сценарий беше за водено от ГЕРБ правителство [вероятно на малцинството]. Това можеше да се случи, ако:

- или ГЕРБ, или Атака бяха получили само още 1 депутатско място, така че заедно да имат поне 121 от общо 240 депутати – определено не е ясно дали Атака изобщо щяха да подкрепят ГЕРБ, но смятаме, че вероятно отговорът би бил Да

- или партията „България на гражданите“ беше влязла в парламента

Така за пръв път от 1989 г. най-голямата партия в българския парламент не можа да участва в правителство.

4. Нашият Сценарий 2 за ново правителство се случи

В бр. 13 на Expat Compass определихме правителство БСП – ДПС за възможно. Със сигурност никой не можеше да предвиди патова ситуация със 120:120 места за двете най-вероятни коалиции.

Така правителството беше сформирано от БСП и ДПС с т.нар. „логистична“ подкрепа от Атака. Групата на Атака гласува „против“ правителството в НС, но физически присъстваха в залата. Ако бяха последвали примера на ГЕРБ да бойкотират парламента, щеше да е невъзможно съставянето на правителство и Народното събрание изобщо нямаше да може да работи.

ТЕМИТЕ, КОИТО НЕ ВЪЗНАМЕРЯВАМЕ ДА АНАЛИЗИРАМЕ

С извинение към уважаваната ни аудитория, планираме да продължим с възприетия от нас стил да не изразяваме политически и партийни пристрастия. Т.е. не възнамеряваме да споменаваме:

- поведението на партиите в и извън парламента
- качеството на индивидуалните назначения, направени от новото мнозинство
- ежедневните протести срещу правителството, както и контрапротестите в подкрепа на кабинета

- потенциалното създаване на нова дясна политическа формация, както и на други партии

Тези теми са добре покрити от всички национални медии, както и в някои международни публикации.

Вместо това ще продължим да анализираме икономически политики и други важни икономически теми.

НЯКОИ ОКУРАЖАВАЩИ ИДЕИ НА НОВОТО ПРАВИТЕЛСТВО

Да започнем с нашите заключения, че политическите проблеми и сътресения в страната не бяха толкова резултат от действията на новия кабинет, колкото последица от поведението на политическите партии.

Орешарски е добър експерт. Дали е визионер, ще видим

В последния брой на Expat Compass казахме позитивни думи за Пламен Орешарски в качеството му на номинация на социалистите за премиер. Днес продължаваме да смятаме, че:

- министър-председателят Орешарски няма да предприеме никакви екстремни стъпки като мащабна национализация, големи увеличения на данъците, прекомерни бюджетни разходи и големи бюджетни дефицити
- валутният борд ще остане, докато България се присъедини към Еврозоната – което няма да е скоро, според нас
- може да има и някои про-бизнес политики, напр. по-малко регулаторни режими, по-ниски административни такси и по-малка администрация

Качеството на екипа в правителството е над нашите [ниски] очаквания

Повечето хора биха твърдели, че качеството на хората в новото правителство е лошо, посочвайки няколко спорни назначения, отменени по-късно. По-задълбочен анализ може да покаже, че:

- „Качеството“ на министрите е всъщност по-добро от някои правителства от миналото.
- Голяма част от членовете на кабинета, вкл. всичките трима вице-премиери, са хора, които не са директно свързани с двамата коалиционни партньори. Много от тях, вкл. премиерът, имат ясна дясна ориентация и реформаторска биография.
- За разлика от всеки друг път през последните 23 години, всяко едно назначение е много критично гледано от опозицията и обществото. Това се отнася и за по-ниски позиции като зам. областни управители. В миналото много малко хора дори щяха да забележат кои са заместник-министрите.

Така че истинският проблем не би бил, че членовете на кабинета са некомпетентни или неспособни.

Има някои позитивни намерения, изразени от правителството. Реализацията им обаче е несигурна

Бихме посочили следните нови политики на правителството, които подкрепяме:

1. Намаляване на размера на държавната администрация

В миналото постоянно сме изразявали скептицизъм, че предишното правителство е намалило администрацията с до 10%, както често твърдяха. Никога не видяхме убедителна статистика за това. Както се оказва сега, същото това правителство очевидно е увеличило администрацията с около 10 000 души през 2012 г. Защо ли не сме изненадани?

Орешарски започна мандата си с позитивното намерение да намали броя на държавните служители. Ще приветстваме всяко постижение в тази насока. Някои от министрите вече започнаха процеса.

В допълнение Бюджет 2014 предвижда 10%-но намаление на администрацията. Все пак сме леко скептични, че тези цифри ще се материализират.

2. Опростяване и премахване на регулаторни режими

Всяко предишно правителство започваше мандата си със същата риторика, но само едно на практика успя да постигне нещо: 177 режима бяха премахнати или опростени през 2002-2004 г. Почти никакви други след това.

Новото правителство изрази своите намерения да направи пробив в тази област. Бихме подкрепили подобни действия. Някои режими вече бяха опростени. Ще ви държим информирани за развитието в бъдеще.

3. По-прозрачни обществени поръчки

Вице-премиерът Даниела Бобева направи някои предложения в тази насока. Но очакваме повечето усилия да бъдат насочени към не толкова съществени неща в Закона за обществените поръчки, които изобщо няма да подобрят прозрачността.

НЯКОИ ОБЕЗКУРАЖАВАЩИ И НЕРЕФОРМАТОРСКИ ПОЛИТИКИ НА НОВОТО ПРАВИТЕЛСТВО

За първите 9 месеца от мандата на сегашното правителство бихме посочили следните [икономически] политики, които не подкрепяме:

1. Бюджет 2013 беше актуализиран – според нас ненужно

Да припомним, че служебният кабинет остави бюджетен излишък за януари-май. Забележително. В подобна ситуация новото правителство трябваше да каже „Благодаря“ и да приключи годината със съществуващия бюджет, който предвиждаше -1.3% дефицит. Смятаме това за важно по 2 причини:

- Икономически нямаше нужда от актуализация на бюджета. Бюджет 2013 беше най-големият в историята на страната – както в номинално, така и в реално изражение. Бихме предпочели да видим усилия за увеличаване на данъчната събираемост и за намаляване на разходите, ако е необходимо. Планираният дефицит от около 1 млрд. лв. предоставяше достатъчно възможност за маневриране през втората половина на 2013 г.
- Втората причина е дори по-важна. Стратегически беше важно за страната да покаже последователност между правителствата в годините на избори. От 1997 до 2009 г. три много различни последователни правителства никога не актуализираха бюджети. Икономическата ситуация в България през 2013 г. не е лоша от тази през периода 1997-2000 г. Като начало, доходите и номиналният БВП са в пъти по-високи днес. После правителството на Борисов актуализира бюджета два пъти за кратко време – в края на 2009 г. и в началото на 2010 г. Това въведе лош прецедент, за който изразихме нашето неодобрение още в първия брой на Expat Compass. Орешарски направи същото през 2013 г., което превърна в традиция актуализирането на бюджетите на предшествениците. По-късно друг ще актуализира бюджета на този кабинет и т.н.

Вместо да каже „Благодаря“ на служебното правителство за оставения бюджетен излишък, Орешарски започна мандата си с изявлението, че „ситуацията никога не е била по-лоша“. Макар че признаваме за много проблеми на Евроразоната и света през последните години, определено не сме съгласни, че България никога не е била по-зле. Страната беше в ужасна икономическа криза през 1996-1997 г. Орешарски трябва добре да знае това, тъй като той беше уважаван заместник-министър на финансите в правителството на Костов през 1997-2001 г., както и успешен министър на финансите през 2005-2009 г.

Как беше актуализиран Бюджет 2013?

Новият финансов министър Петър Чобанов увеличи бюджетния дефицит от -1.3% на -2.0%. Реално по-

стигнатият дефицит в края на годината беше -1.8%, което е добре. По-голяма част от хората от Атина до Дъблин и от Вашингтон до Токио биха се съгласили, че това не е кой знае какво. Разликата от под 1% от БВП наистина изглежда академична на фона на това, което се случва по света. Математически не бихме възразили на това становище.

Но все пак, икономически и стратегически смятаме обратното. Във всички досегашни броеве на Expat Compass непрекъснато сме подкрепяли балансиран бюджетни политики по следните причини:

- Не виждаме никакво доказателство от последното десетилетие, че бюджетните дефицити са увеличили световния растеж или растежа на отделна държава.
- Обратно, виждаме, че огромните бюджетни дефицити в няколко десетки страни доведоха до астрономически държавни дългове, банкрут на държави (Гърция), доста негативни последици (Латвия), разрушаване на банковата система (Кипър), пропадане в дълбока рецесия (Испания, Италия, Португалия), отслабване на глобалната стратегическа позиция (САЩ).
- Изразявали сме възхищението си от Германия на Меркел. Тази страна е един от много малкото стожери на нормалността и икономическата стабилност напоследък. Балансираните бюджети направиха ли Германия по-слаба? Определено не, дори обратното.

Разширяващият се дефицит има негативен сигнализационен ефект

Инвеститори, анализатори и бизнесмени биха се разтревожили за следното:

- Това последната актуализация ли е или е само началото на нова тенденция на харчене?
- Преките данъци също ли ще бъдат вдигнати в бъдеще с цел финансиране на нови по-високи разходи? *Винаги сме подкрепяли сегашните ниски данъчни ставки и болезнено ще се противопоставим на всяка промяна.*
- Ще забрави ли правителството предизборните си обещания за подобряване на данъчната събираемост и за борба с масовата контрабанда с цигари, гориво и т.н.? До момента не сме забелязали значителни подобрения.
- Ще забрави ли България статута си на държава с много нисък публичен дълг?
- Ще забравят ли хората, че съществува дума „излишък“ в българския език? България реализираше много високи бюджетни излишъци през всичките години, в които Орешарски беше финансов министър.

- Ще се вдигнат ли лихвените проценти и рисковата премия?
- Ще бъде ли намален добрият кредитен рейтинг на България в бъдеще?
- Има ли изобщо надежда за някакви реформи?

2. Каква приватизация, какви пет лева?

Не бива да ни изненадва, че левите правителства не обичат приватизацията. Първо, сделката за БДЖ Товарни превози (по-атрактивната половина от държавните железници) беше спряна през юни. Второ, новият министър на икономиката каза, че мисията му е да „спаси“ Мини Марица-Изток и ВМЗ Сопот от приватизация. Лесно можем да се обзаложим, че през мандата на това правителство няма да има никакви приватизационни сделки.

Разочароващо за нас, но очакванията ни не са били високи и без друго. Да се надяваме, че поне никой няма реално да прибегне към национализация. Не е нужно да казваме, че според нас правителствата изобщо не са добри мениджъри на компаниите и че всички държавни предприятия трябва да бъдат приватизирани. През следващия век, вероятно.

3. Национализацията са новата мода. Ужасно и опасно

Под мотото „реиндустриализация“ икономическото министерство планира две реални национализации на закъсали частни компании – Химко и Ремотекс.

Каквито и да са аргументите, имаме дълбоко съмнение в способността на правителството да управлява успешно индустриални компании. Предпочитаме частния сектор. Опасяваме се, че финалният резултат от тези упражнения ще бъдат огромни загуби за данъкоплатците и ползи за някои частни дружества – със сигурност близки до политическата класа.

4. Изливане на пари вместо реформи

От първия си ден новият кабинет срещна спешни проблеми за разрешаване. Един от тях беше ситуацията с горепосочения ВМЗ Сопот, който беше готов да обяви фалит. Бихме предпочели да видим усилия за продажба на компанията. Вместо това правителството наля 27.5 млн. лв., за да може временно да плати заплатите. И после какво? Данъкоплатците да се подготвят за следващите 27.5 млн. скоро.

Държавната железопътна компания вероятно ще се нуждае от 100 млн. лв. Енергийният сектор – от милиард. Годишно.

4. Секторът енергетика – първо намаляваме цените, после питаме за банкрути

Популизмът като че ли ще доминира в енергийния сектор през следващите години. След като правителството на Борисов беше свалено в началото на 2013 г., цената на електроенергията за домакинствата беше намалена с 8%. През лятото последва ново намаление от още 5%.

В споменатия по-горе доклад на Световната банка се посочва, че годишният дефицит в сектора енергетика (предимно държавен) е около 1 млрд. лв. Тези пари трябва да дойдат отнякъде:

- или от потребителите – но кабинетът Борисов подаде оставка след протести срещу високите сметки за ток,
- или от електроцентрали, компании за пренос на електроенергия, от производители на възобновяема енергия, от въглищни мини – но всички те вече са в лошо финансово състояние,
- или от държавния бюджет – но той вече също е на дефицит.

Проблемът изглежда няма положителен математически отговор.

Правителството избра да направи следното:

- да намали цените за домакинствата с 5% като начало – това ще увеличи още дефицита
- да обещае на миньорите дори по-високи цени на въглищата – това също ще увеличи загубите на електроцентралите
- да създаде две нива на цената, така че по-малките потребители (т.е. вероятно по-бедните семейства) да плащат намалени цени за електричество – смятаме, че тази нова политика нито е голям проблем, нито е голямо решение, но енергийните експерти и регулаторните органи очевидно не я одобряват
- да премахне някои масови злоупотреби в сектора – ДОБРЕ, ако наистина стане
- да премахне таксата за пренос, която унищожи износа миналата година – ДОБРЕ

Признаваме, че Министерството на икономиката и енергетиката е изправено пред трудна задача. Въпреки това не смятаме, че правилното дългосрочно решение е всички компании в сектора да страдат от огромни допълнителни загуби с цел осигуряване на по-евтина енергия за домакинствата. По-добрата политика би била определяне на цената такава, каквато трябва да бъде според икономическата логика. Тогава правителството може да подкрепи определени социални групи, а не всички потребители.

5. Пенсионната реформа беше спряна

Не одобряваме.

Правителството на Борисов започна скромни промени в пенсионната система (не смятаме, че могат да заслужат определението „реформа“) чрез увеличаване на пенсионната възраст с 4 месеца всяка година. Но новото правителство спря този автоматичен механизъм. Очаквано. Това ще задълбочи структурните проблеми в пенсионната система. Скептични сме, че нещо ще се подобри през този мандат.

СЕКТОРЪТ ЕНЕРГЕТИКА – ПОПУЛИЗЪМ, ХАОС И ФИНАНСОВА БЪРКОТИЯ

През последните 12 месеца секторът енергетика и цените на електроенергия бяха основна политическа тема. Ето нашите кратки коментари.

1. Високите сметки за ток свалиха правителството на Борисов

Масовите протести в началото на 2013 г. бяха предизвикани от широко разпространеното усещане, че сметките за ток за декември 2012 г. и януари 2013 г. са били или умишлено завишени, или много високи така или иначе. Протестите изненадващо доведоха до оставката на кабинета на Бойко Борисов и до предсрочни парламентарни избори.

2. Никой не е отговорил на въпроса дали сметките са завишени или не

Многократно сме призовали министерството на енергетиката да анализира ситуацията и да изясни кой от двата варианта е верен:

- А. Сметките за електричество и централно отопление не са завишени с цел измама. Усещането на населението следователно се дължи на други технически причини, например:
- на евентуално по-студено време в сравнение с предишни години
 - на факта, че през декември годишните сметки бяха коригирани и изравнени за цялата година
 - на това, че реалният период на фактуриране през декември е бил по-дълъг от 31 дни поради почивните дни около Коледа и Нова година
 - на това, че цените на електричеството и парното отопление са се увеличили рязко през 2012 г. и тези най-високи сметки се усещат най-много през по-студените месеци декември и януари

И/ИЛИ

- В. Електро- и топлоразпределителните компании са извършили мащабна измама и злоумишлено са завишили сметките на някои потребители.

Към днешна дата вярваме, че отговор А определено е правилен, но няма причини да изключваме напълно отговор В. Например, в разгара на кризата едно от електроразпределителните дружества призна, че към 1.3% от сметките са „грешни“, каквото и да значи това. Бихме искали да знаем дали тези 1.3% не са всъщност 51.3% и как дори една сметка може да бъде грешна, да не говорим за десетки хиляди. Грешна с колко? Как са били коригирани? Дали това ще се случи отново? Има ли глобени или наказани?

Липсата на каквото и да било обяснение е разочароваща. Изглежда политиките не ги е грижа, а обществото е забравило темата. Засега.

3. Цените на електроенергията са намалели, вместо да се увеличат

Управляващите действаха популистки. Не сме експерти в ценообразуването на електроенергията, но очаквахме допълнителни увеличения на цената с, да речем, други +10% или повече. Вместо това цените за населението бяха намалени в унгарски стил на 3 пъти за последните 10 месеца – през март и август 2013 г. и през януари 2014 г. Намалението е различно в трите региона на страната, но нашата оценка е за средно кумулативно намаление от -13%. Така се отвори ценова дупка от около 26%. За момента хората изглеждат удовлетворени.

4. Енергийният сектор натрупва загуби. Бързо

Твърди се, че кумулативните загуби на електроенергийния сектор са към 1 млрд. лв. годишно, или около 1.2% от БВП. Това е огромна цифра, която ни води до няколко заключения:

- А. настоящата ситуация е финансово неустойчива
- В. бъдещият резултат би бил:
- компаниите от сектора банкрутират до 1-2 години *и/или*
 - цените на електричество трябва да бъдат вдигнати с 20-30% – колкото по-скоро, толкова по-добре, *и/или*
 - бюджетът трябва да субсидира сектора на цената на още по-висок бюджетен дефицит

5. Секторът на възобновяема енергия е каша

Темата заслужава отделна статия или цяла книга. Тук ще представим нашето мнение в резюме. Смятаме, че правителствените политики през последните 5 години са дълбоко погрешни:

- Развитие на възобновяемите енергийни източници е в съответствие с целта на ЕС всяка страна да генерира 20% от електроенергията си от чисти източници (вода, вятър, слънчева енергия) от 2020 г. В рамките само на няколко години България определено отбеляза значителен напредък чрез инсталиране на много нови мощности, особено соларни. От една страна, бързият напредък е добра новина, тъй като не е хубаво винаги да изоставяме от водещите страни във всички сектори.
- С поглед назад обаче по-мъдрата политика би била да изчакаме 5 год. по три причини: а) да видим какво ще свършат другите страни и какви грешки и обрати в политиката биха направили; б) да изчакаме индустрията да навлезе в по-зряла фаза и цените на соларните панели и вятърните перки да паднат рязко; в) една страна не се нуждае от цяло десетилетие, за да изпълни целта от 20%. 3 години могат да бъдат напълно достатъчни. Това можеха да са 2017-2019 г.

България действаше твърде бързо и твърде хаотично. Така получихме най-лошото от всички варианти:

- Инсталирането на мощности твърде рано означава, че инвестицията за 1 MW беше твърде голяма поради високите начални цени на слънчевите панели и вятърните перки.
- В резултат на това изкупната цена на MW от вятър и солари, за която правителството пое ангажимент, беше твърде висока.
- Високата цена избути силно нагоре средно-претеглената цена за домакинствата и бизнеса.
- Поради лошата икономическа криза след 2009 г. покупателната способност на хората е ниска. Плащането на високи сметки за ток стана трудно. Както много хора казаха по време на протестите през зимата на 2013 г., не цените на тока са твърде високи, а заплатите са ниски.
- Политиките на България не включваха каквито и да било количествени квоти, търгове или всяка друга форма на планиране на общия капацитет за производство на възобновяема енергия. Вместо това държавата чрез теоретично независимия (но не и в действителност) енергиен регулатор всяка година задаваше високи годишни цени на изкупуване и остави много инвеститори да инсталират толкова мощности, колкото искат.
- Предполага се, че някои хора в държавните енергийни компании и хората над тях са развили успешен „бизнес“ с одобряване и свързване на новите мощности към националната мрежа.

Резултатите са: излишни мощности и рязко покачващи се цени на електроенергията, които обществото не желае или не е в състояние да плаща.

Политиките в отговор са закъснели и нерешителни:

- Правителството реши да не изпълни обещанията си за закупуване на електроенергия от възобновяеми източници на високите фиксирани цени за 25 г. Това води до неприятния извод, че то не изпълнява своите договори.
- Последната мярка е да се въведе специална 20%-на такса върху приходите. Нейната конституционност е под въпрос, така че Конституционният съд може да я отмени. В такъв случай се очаква правителството да търси други начини на облагане на сектора.
- Секторът е силно задлъжнял и стана финансово неустойчив. От една страна, предприемачи и инвеститори пострадаха много. От друга страна, банките (най-често български) също могат да загубят десетки или стотици милиони евро.
- Последваха много дела и това се очертава да продължи.

Нашите заключения:

- 1) Въпреки че много хора около нас инвестираха масово във възобновяема енергия, преди 4 г. нашата компания направи съзнателно решение да пропусне тази възможност.

Аргументите на други хора бяха, че „този бизнес е като закупуването на държавни облигации“. Нашето мнение беше противоположно. Коментарът ни – не можем да повярваме, че националните правителства и Брюксел ще плащат изключително високи цени за енергия за дълъг период от 25 години. Voilà.

- 2) Няма лесен начин за излизане от сегашната бъркотия. Правителството ще трябва:
 - Да спазва своите договори и да плаща много високи цени за електроенергията от възобновяеми източници за сметка на: а) много високи цени за потребителите, или б) много големи субсидии от бюджета, или
 - Да намери начин да накаже инвеститорите във ВЕИ и да предостави ползите на потребителите по популистки политически причини. Това обаче би навредило на инвеститорите драстично, би навредило на банките, би попречило на бъдещи частни инвестиции в енергийния сектор, би навредило на преките чуждестранни инвестиции в страната като цяло.

6. Налице е по-голям популизъм в енергийния сектор

Нека дадем три примера:

- 1) Министърът обеща „да спаси държавните мини Марица-Изток от приватизация“. Както знаете, подкрепяме политиката на приватизация, а не държавно-комунистическата икономика.
- 2) Министърът увеличи цените на местните въглища, за да се увеличат допълнително заплатите на миньорите и да се избегнат протестите. Миньорите са едни от най-високо платени работници в страната.
- 3) Министърът заяви: „Миньорите са по-скъпи за мен от сектора на възобновяема енергия“. Това не ни звучи като за 21 век и като за пазарна икономика. Какво да кажем за околната среда?

7. Заключение

- 1) Енергийният сектор се управлява по популистки начин – без приватизации, с по-ниски от необходимото цени на електроенергията, с по-високи от необходимото цени на въглищата.
- 2) Политиките по отношение на сектора на възобновяемата енергия са дискриминационни и ще доведат до фалити и съдебни дела.
- 3) Нивото на прозрачност в държавния сектор винаги е било меко казано ниско.
- 4) Бъдещето на двете атомни електроцентрали (Белене и VII реактор в Козлодуй) е объркано и неясно.
- 5) Бъдещето на Южен поток е също неясно.
- 6) Очакваме трудни години и случаи на финансови сътресения в близко бъдеще.

ПРОДАЖБА ЗА 9 ТРИЛИОНА ДОЛАРА СП. ИКОНОМИСТ, ЯН. 2014

Превод – Mediapool.bg

Представете си, че сте ужасно задължени, притежавате голямо портфолио от ценни книжа и имоти, които не използвате достатъчно, а освен това ви е трудно да свиете разходите си подобно на повечето западни правителства. Дали няма да размислите и да се освободите от някои от активите си? Политиците се обръщат към приватизацията в различни времена по различни причини. Във Великобритания през 80-те години на миналия век Маргарет Тачър я използва, за да ограничи властта на профсъюзите.

По-късно източноевропейските страни прибегват към приватизацията, за да демонтират централизираните икономики. Днес, на фона на най-високото равнище на задължнялост на развитите икономики в мирно време, основният смисъл е да се съберат пари в брой.

Данъкоплатците може да мислят, че най-доброто от фамилното имущество вече е разпродадено, но все още има доста много. Държавните компании в страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие са на стойност около 2 трилиона долара. Освен това са налични и миноритарни дялове в компании, плюс 2 трилиона и нещо в компании за обществени услуги и други активи, притежавани от местните власти. Истинските съкровища обаче са „нефинансовите активи“ – сгради, земя, подземни ресурси, които Международният валутен фонд (МВФ) е оценил, че възлизат на три четвърти от brutния вътрешен продукт (БВП) средно в богатите икономики: 35 трилиона долара в ОИСР. Някои от тези активи не могат или не бива да се продават.

Каква е цената на Лувъра, Пантеона или националния парк Йелоустоун? Заради неясното счетоводство на правителствата не може да се разбере какъв точно е делът на тези съкровища от общото богатство. Ясно е обаче, че цялостният списък включва хиляди активи, които добре биха се пласирали на пазара и имат малка или никаква културно-историческа стойност.

Американското федерално правителство притежава почти 1 милион сгради (от които 45 000 са ненужни или не се използват напълно, както е установено при одит през 2011 г.) и около една пета от земята в страната, под която се крият огромни резерви от петрол, газ и други полезни изкопаеми. Американската франкинг революция досега почти изцяло става на частна земя. Най-големите запаси от нереализирани ценности на гръцката държава се крият в над 80 000 сгради и терени без историческа и културна стойност. Съотношението на вилите в Гърция и Испания е 1 към 100. При това положение Гърция би трябвало да може да привлече строители и други инвеститори на правилната цена.

Анализаторите от PwC са на мнение, че Швеция има лесно продаваема държавна собственост на стойност 100-120 млрд. долара. Ако това важи за страните от ОИСР, то тогава правителствата им притежават земи и сгради за продан на стойност 9 трилиона долара, което е равно почти на една пета от общия им брутен дълг.

Давайте!

Правителствата изглеждат странно несклонни да използват тези възможности за приходи. Това отчасти се дължи на факта, че приватизацията винаги среща съпротива. Особено чувствителен е въпросът, когато става дума за земя. Това установи Роналд Рейгън, когато планът му за продажба на части от американския Запад бяха провалени от коалицията между зелени и фермери, които имаха права да пасат стадата си там.

Същото разбра и британското правителство през 2010 г., когато природозащитници попречиха на опита му да продаде земи, принадлежащи на правителственото ведомство Комисия по горско топанство. През последните години големите транзакции, освен повторното приватизиране на спасени банки, стават главно на нововъзникващите пазари. Активността започва да се повишава в Европа: британското правителство продаде Royal Mail м.г. и даде добър пример както за прозрачността на притежаваните от него земи и имущества, така и за готовността си да ги продава.

Като цяло обаче предпазливостта преобладава. Италия, например, носи товара на държавен дълг от 132% от БВП, а приватизационните ѝ планове са скромни, макар страната пропорционално да има повече за продажба, отколкото мнозинството богати страни. Корпоративните ѝ дялове са на стойност може би 225 млрд. долара, а нефинансовите ѝ активи възлизат на около 1.6 трилиона долара.

Сега, когато пазарите отново са се поуспокоили, е време за по-голяма смелост. Има начини да се насърчат продажбите. Събраните данни за държавните имущества са шокиращо недостатъчни. Те не са цялостни дори в Скандинавия, където правителствата се гордеят с откритостта си. Изпълнителната власт трябва да имат по-добра представа какво притежават. Ефективни регистри на земите, които да дават сигурност за правата на собственост, са от изключително значение: гръцките регистри остават пълен хаос.

Прекалено много правителства използват ненадеждната форма на счетоводство на парична база, което не дава точна представа за цената на притежаваното имущество. Много малко правителства водят счетоводство такова, каквото то трябва да бъде. По-подробен отчет ще направи по-лесна преценката какво би било по-добре в частни ръце. Правителствата също така трябва да поработят здраво по това, което остава в държавни ръце. Няма един-единствен модел за управление на държавни активи, но всяка успешна стратегия би включвала определяне на финансови критерии като в частния сектор и заменяне на приближените с опитни мениджъри със защита от политическа намеса. Това е добре не само само по себе си, но също така може да доведе по естествен път до приватизация. Така стана в Швеция преди десетилетие, когато чрез създаването на професионално управлявана холдингова компания за държавните активи стана ясно, че много от тях не са от жизненоважно значение, което пък доведе до вълна от продажби, осъществени от ляво правителство.

Къде са наследниците на Тачър и Рейгън?

Приватизацията не е панацея за разточителните правителства. Продажбата на активи е нещо еднократно, което за кратко дава глътка въздух на тези, които са пристрастени към прекомерните харчове (макар че продадени веднъж активите, които могат да бъдат от пристанища до компании, най-често генерират много повече бизнес).

Трябва да се има предвид и загубата на приходи, ако активите осигуряват поток от приходи: богатата на петрол Норвегия получава една четвърт от държавните си приходи от добре управлявани държавни компании. Да се продава, когато пазарите са потиснати, като цяло е лоша идея.

Правителствата трябва също така да се поучат от отминалите вълни на приватизация. Без здрава регулация разпродажбите обогатяват разполагащите с вътрешна информация и водят до неблагоприятни реакции. Това стана във Великобритания (при железниците и компаниите за обществени услуги) и на нововъзникващите пазари (телекомите, банките и др.).

Продажбата на Royal Mail беше напомняне за политическия риск: определете прекалено висока цена на актив и сделката може да се провали; определете прекалено ниска цена и данъкоплатецът се чувства измамен.

Въпреки това за правителствата, които се отнасят сериозно към задачата да направят разходите си съответни на приходите, приватизацията е полезен инструмент. Той позволява на държавите да намалят задълженията си и да подобрят кредитния си рейтинг, намалявайки разходите. Подобрява се икономическата ефективност, като се насърчава конкурентоспособността и като се прилагат капиталът и уменията на частния сектор към новоприватизираните активи.

Тачър и Рейгън използваха приватизацията като средство да преобразят компаниите за обществени услуги, телекомите и транспорта. Техните наследници от 21 век трябва да направят същото със сградите, земята и ресурсите. Огромни ценности очакват да бъдат деблокирани.

СМЕШЕН ПЛАЧ ЗА ВАЛУТНИЯ БОРД БИСЕР МАНОЛОВ

Бисер Манолов е финансов консултант. Два мандата е бил председател на Управителния съвет на Фонда за гарантиране на влоговете в банките, а сега е негов член. Работи в банковия сектор от 1990 г., като е един от основателите на Българската дилърска асоциация и неин председател в периода 1998-2002 г. Член е на Изпълнителния съвет на Международната асоциация на институциите за гарантиране на депозитите. Г-н Манолов има магистърска степен по икономика от УНСС.

Материалът е от блога на автора – www.bissermanolov.com

Валутният борд у нас беше приет на 10 юни 1997 г. Определено може да се каже, че това е рождената дата на новото начало във финансовата история на страната ни. За по-младите читатели бих дал следните пояснения. В периода 1990-1997 г. България натрупа инфлация в размер на 210%. След въвеждането на борда до 2002 г. инфлацията беше сведена до под 6% на годишна база. Средният спад на brutния продукт през периода 1990-1997 г. беше около 4.6%. След въвеждане на борда до 2002 г. средногодишният ръст на икономиката беше в размер на 4.1%.

Горещираните данни не са случайни. Темата за валутния борд обикновено става актуална в даден период от годината. Под една или друга форма винаги се намират знайни и незнайни специалисти, които вещаят „падането на борда“, защото чули, че се подготвя ново ограбване на хората, а някаква група от митични бизнесмени с огромни кредити щели да го бутнат, за да им се обезценят щците. Да, точно по този начин към мен беше отправен въпрос в каква валута да се оставят налични средства в края на годината – евро или лева. Попитах какъв е проблемът? Отговорът беше, че виден политик говори за падане на валутния борд. Замислих се и на свой ред попитах: „Чули ли сте ме да говоря по темата противопожарна безопасност?“ Отговорът беше: „Не, разбира се!“

Да, българите сме „професионалисти“ в неистовия си стремеж да пробием лодката, в която всички сме вкупом, при условие че тя се намира в центъра на морето. Дълбаем дупка в центъра на лодката и същевременно крещим: „Помощ, спасявайте ни!“

Все повече ме провокира мисълта, че освен Закона за валутния борд Народното събрание трябва да приеме и Закон за забрана на политиките да говорят за валутния борд. Получава се един типично български парадокс. С малки изключения нито един макроикономист с по-задълбочени познания не подлага на съмнение стабилността на валутния борд и в същото време политически лидери по най-безотговорния начин фриволно размахват темата със стресиращи прогнози. Е да де, но има малък нюанс между ефективно управление на публичните финанси и стабилността на валутния борд, за които ще говоря по-късно. Политическото пространство е наситено с популистка реч.

Както нееднократно съм споменавал, българите вече нямат търпимост към болката. Бедността е достигнала до размери, непознати в Европа. Да, точно повсеместната мизерия е отнела рационалното мислене и създава благодатна почва за развитие на популизма и национализма. Точно тези две широко ширещи се тенденции са смертелният враг на демокрацията. В такава ситуация най-лесно се прокарва паниката. „Бордът ще падне до три месеца!“ Това заклинание го чувам поне по два-три пъти през всяка от последните шест години. Да, ама не пада. И през 2014 г. няма да падне, и през 2015 г. няма да падне. Не вярвате ли? Нека да направим един по-сериозен прочит на валутния борд.

В Българска народна банка има основно три управления – „Емисионно“, „Банково“ и „Банков надзор“. Условно може да се каже, че ако говорим „физически“ за валутен борд, това е управление „Емисионно“. Към 17 декември 2013 г. активите, които са налични в управление „Емисионно“, са в размер на 27.8 млрд. лева. Това са т.нар. валутни резерви на БНБ. Тези средства се инвестират изключително консервативно под формата на депозити, предимно в първокласни централни банки в чужбина, монетарно злато и държавни ценни книжа, емитирани от първокласни емитенти. В Закона за валутния борд изрично е записано, че активите на Централната банка не може да бъдат инвестирани в български държавни ценни книжа. Казано в прав текст, на БНБ е забранено по закон да отпуска кредити на българското правителство. Точно поради тази причина трябва да отбележим, че активите на валутния борд са възможно най-добре гарантирани.

Какво покриват тези средства? В пасивите на управление „Емисионно“ стоят банкнотите и монетите в обращение, които към 17 декември са в размер на 9.9 млрд. лева, минималните задължителни резерви на търговските банки, които към същата дата са в размер на 6.3 млрд. лева, парите на правителството, известни сред широката публика като фискален резерв, към последна дата в размер на 5.0 млрд. лева, средствата на държавните предприятия при БНБ в размер на 1.5 млрд. лева и, условно казано, парите на самата Централна банка, които са в размер на 5.0 млрд. лева.

Когато говорим за „падане на валутния борд“, нека въпросните политици да пояснят кое по-точно ще падне? Може би става въпрос не за „падане“, а направо за „изчезване“, но не на средства, а по-скоро на мисловни процеси.

Като член на европейското семейство и в конкретния случай говорейки за Централната банка, трябва да се упомене и фактът, че тя има кредитен прозорец с Европейската централна банка за привличане на ресурс в случай на спешна нужда. В настоящия момент БНБ продава и купува без ограничения евро на търговските банки. Ако предположим хипотетично, че някой иска да бутне борда, този „някой“ ще трябва да има левов ресурс, с който да купи поне 15 млрд. евро. Ако някой от вас познава „този някой“, явно той познава един от най-богатите хора на планетата. Или пък да кажем, че той няма едни 30 млрд. лева кеш, а иска да ги вземе назаем, за да извърши тази спекулация. Въпросът е откъде? Паричният пазар в България е от затворен тип. Всички левове в обращение се намират в България. Т.е. сами разбирате, че такава стратегия по „бутане на борда“ е абсурдна.

Неграмотното говорене по темата е опасно и вредно. Разбира се, че експортно ориентирани отрасли изразяват известно недоволство, но я да видим в края на краищата кое е по-важно за страната – финансовата стабилност, която е една от основните предпоставки за привличането на чуждестранни инвестиции, или единствено максималната ефективност на експортните компании. Ще го кажа и по друг начин – абсолютно никой в момента няма интерес от падането на валутния борд. Това е най-прекият начин за развихрянето на тотален финансов и социален хаос. Не ни ли стига политическият? Е, точно някои политици си позволяват лукса да се изказват видимо неподготвени по темата и това е най-обезпокоителното. Нали ви казах, дайте да обнародваме „Закон за забрана на политиките на говорят по темата за валутния борд“. Бас държа, че хората ще го одобряват 100%.

България ще извърви пътя си до пълноправно членство в Евроразоната с валутен борд. За мен няма никакво съмнение. Тук вече има различни виждания за времето, когато това трябва да стане. Ако питате за моето лично мнение, това трябва да стане веднага, въпреки че не сме готови изцяло. Разбира се, че първо обаче трябва да преминем през така наречената чакалня за Евроразоната. Това гарантира, че без значение коя политическа партия управлява, финансовата дисциплина ще бъде абсолютно задължителна. Дисциплината е липсващата част за постигането на просперитет в държавата. Говоря за дисциплина на всички нива.

Диоген се припичал на слънце в Кранион, когато до него се спрял Александър Македонски и му рекъл: „Поискай от мен каквото ти дойде наум.“ Диоген му отвърнал: „Не ми затуляй слънцето.“ Надявам се, че ме разбрахте.

3 ПЛЮСА И 3 МИНУСА НА НАЙ-ГОЛЕМИЯ БЮДЖЕТ В НОВАТА НИ ИСТОРИЯ

ВЛАДИМИР КАРОЛЕВ, CFA

Владимир Каролев е български икономист с богат опит в областта на консултирането по приватизации, сливания и придобивания, бизнес развитие и корпоративни финанси. Той е управляващ партньор в *Balkan Advisory Company*. Преди това е работил за *KPMG*, *Europa Capital Management* и Българския следприватизационен фонд.

Г-н Каролев има магистърска степен по икономика от УНСС (София), докторска степен по индустриална икономика от Химикотехнологичния и металургичен университет (София), както и магистърска степен по бизнес администрация от *University of Alberta* (Канада).

Материалът е публикуван във в. 24 часа, дек. 2013 г.

Преди седмица беше приет бюджетът за 2014 г. И вече седмица след това виждаме крайно противоречиви коментари, повечето от тях силно политизирани. Привържениците на правителството твърдят, че Бюджет 2014 е коренно различен от предходните бюджети от мандата на ГЕРБ и се фокусира върху икономическото възстановяване, докато според опозицията бюджетът по-скоро ще влоши икономическата среда.

Отново както и в предходните години чуваме как Бюджет 2014 бил „мизерен“ и как парите били все по-малко. А истината е, че Бюджет 2014 ще е най-големият в новата история на България – разходите ще бъдат над 32 млрд. лв., със 7 млрд. лв. повече от 2008 г. – засега най-добрата в икономическо отношение за България година от XXI век. И всички бюджетни сектори през 2014 г. ще получат повече пари от 2013 г. Т.е. за всекиго по нещо.

Ако прочетете от сайта на Министерството на финансите кои са трите основни послания за Бюджет 2013, ще видите, че те са три: продължаване на политиката на фискална консолидация, което ще осигури запазването на макроикономическата и финансовата стабилност на страната; приоритизиране на разходите към сектори, които насърчават икономическия растеж; борба с бедността и защита на най-уязвимите групи от населението.

Според мен тези три основни послания са запазени и в Бюджет 2014, но реалният въпрос е доколко те могат да се изпълнят и дали чрез бюджета трябва да се насърчава икономически растеж.

В резултат на щедрите предизборни обещания и медийните си послания при обсъждането на бюджета управляващата коалиция натова с огромни обществени очаквания Бюджет 2014 – да стимулира потреблението, да рестартира икономическия растеж, да реиндустриализира България, да възвърне ролята на социалната държава (която въобще не е намалявана, че да бъде възвръщана) и т.н. Само че изцяло в духа на предходните бюджети от мандата на ГЕРБ може да си отдъхнем, че множеството обещания в медийното

пространство няма да се реализират – основните данъчни ставки се запазват поне до 2016 г., а бюджетът няма да иземе повече средства от гражданите и бизнеса (пропорцията бюджет/БВП ще се запази). Установените добри практики по управление на държавния дълг се запазват, въпреки че той ще се увеличи за поредна година, тъй като бюджетът е с планиран дефицит, който вероятно ще се разшири поради по-ниска от планираната събираемост.

Във връзка с последното бюджетът разполага с адекватни буфери, особено 5-те млрд. лева, планирани за капиталови разходи, от които ще може да се отреже, ако (когато) приходите започнат да изостават. Накратко, опасността от резкия ляв завой се разминава засега и поне в близко бъдеще няма изгледи политиките да разполагат с повече от нашите пари.

Отново изцяло в духа на предходните бюджети от мандата на ГЕРБ негативните страни са свързани с почти пълния отказ от реформи, умерено надценена приходна част и вреден съпътстващ PR. Правителството заяви, че няма да провежда реформи в идните месеци – пенсионната реформа под натиска на профсъюзите и крайнолявото крило в БСП е замразена, социалната е на етап много добри намерения, изразявани от министър Адемов, здравеопазването е, както винаги, доникъде, макар че в няколко медийни изяви министър Андреева заяви готовност за реформи. Аргументът е, че трябва време, за да се събере обществена и политическа енергия за реформи. Но близката история на България показва, че е по-добре реформите да се правят в началото на един мандат. Защото после идват местни избори и сериозни реформи стават политически много трудно продаваеми на електорат, който все още в голямата си част мисли какво може да вземе от държавата, вместо да се фокусира върху това какво може сам да направи за себе си и семейството си без помощ от бюджета.

Т.е. ако не ги направим през идната година – година и половина, вероятността този кабинет да се пусне по течението както предишния става огромна.

Смятам, че приходната част на Бюджет 2014 е умерено надценена. Очакваният ръст на приходите от данъци от 1.5 млрд. лв. (особено нереалистично амбициозни са очакванията за ръст на приходите от акциз) надали ще се случи.

Очаквам и по-голям от планирания спад от данък общ доход (ДОД) след въвеждането на, меко казано, странния начин на връщане на ДОД за част от населението. Странен, защото всеки, който има заплата от 341 до 377 лева, от 2014 г. ще получава нетно по-малко от тези, които са на минимална работна заплата, която става 340 лева. Особено вредно нещо е политическата реторика за Бюджет 2014.

Както и при бюджетите на Дянков, обясненията в публичното пространство се разминават тотално с реалността. Политиците през последните 4 г. ни убеждаваха, че Дянков води тотално рестриктивна

политика, а всъщност през всяка година от мандата на ГЕРБ разходите на бюджета бяха овече от предходните – 26.7 млрд. лв. през 2010 г., 26.9 млрд. лв. през 2011 г. и 27.9 млрд. лв. през 2012 г. Сега пък политиците ни убеждават, че този бюджет за първи път „разпуснал колана“, та хората да могат да „дишат“, че трябвало държавата да спомогне за реиндустриализацията на страната и т.н. Има елементи от тази реторика, за които не е сигурно, че няма да се превърнат и в особено вредна фискална политика.

Подобна популистка реторика засега идва от крайнолявото крило на БСП и Атака и гравитира около идеи да се изкупуват обратно приватизираните ЕРП-та, да се провежда референдум за одържавяване на Софийска вода, че даже и да се стартира с държавни пари фалиралият Кремиковци. Дано подобни популистки призиви бъдат забравени сега, след като приемането на Бюджет 2014 е факт. И да останат в категорията „никой не може да ви даде това, което един популист може да ви обещае“.

НЕ НИ Е ВИНОВЕН ПЛОСКИЯТ ДАНЪК

ГЕОРГИ АНГЕЛОВ

Георги Ангелов е старши икономист в Институт „Отворено общество“ в София и координатор на инициативата Macro Watch на института. Той е и член на УС на Българската макроикономическа асоциация и член на Консултативния съвет на БНБ. Преди това е работил като анализатор в Института за пазарна икономика.

Публикувал е множество анализи и статии за данъчна и фискална политика, бюджет, икономически реформи и развитие и др. Съавтор е на книгите „България в международните класации“, „Анатомия на прехода“ и „Държавата срещу реформите“. Г-н Ангелов има бакалавърска степен по финанси от УНСС (София).

Материалът е публикуван във в. Труд

В последно време плоският данък стана предпочитана цел за политико-идеологическа атака. На него се приписват всякакви грехове – от провала на прехода, през създаването на олигарси до обедняването на населението по време на икономическата криза. Едва ли не плоският данък е виновен за всеки проблем на последните 25 години, въпреки че е въведен само преди няколко години!

По-високи ставки

Отмяната на плоския данък не означава липса на облагане на доходите – точно обратното. Държавният бюджет в настоящия момент не може да си позволи да загуби над 2.3 млрд. лв. приходи, които получава от плоския данък – следователно, ако няма плосък данък от 10%, ще има друг вид данък върху доходите с по-високи ставки на облагане.

Преди въвеждането на плосък данък през 2008 г. в България действаше т.нар. прогресивен данък със ставки между 20 и 52% в различните години. Тъй като прогресивният данък е по-неефективен в събирането на приходи, при него ставките са значително по-високи, отколкото при плоския, за да се съберат същите приходи. Именно затова във всички години от началото на прехода до 2008 г. пределните ставки на облагане бяха значително по-високи, което от своя страна доведе до създаване на голяма и устойчива сива икономика.

Привърженици на марксистки идеи ни убеждават, че като премахнем плоския данък и увеличим ставките за хората с по-високи доходи, резултатът ще бъде един чуден рай на социална справедливост, ниско неравенство и просперитет. Щеше да е хубаво, но практиката показва точно обратните резултати, включително българската практика.

Преди въвеждането на плоския данък имаме точно такава система – прогресивно облагане с нарастващи ставки. Това се отнася особено силно за 90-те години. Например, през 1993 г. в България имаше 9 различни ставки за облагане на доходите – най-ниската беше 20%, а най-високата цели 52%.

Макар че броят на ставките беше малко стеснен след това, през целия период на 90-те години имаме подобни високи и прогресивни ставки за

облагане на доходите. Какъв беше резултатът? Точно през 90-те години България преживя период на дълга стагнация, икономическа криза, хиперинфлация, фалит по външния дълг. Нещо повече – именно през 90-те години неравенството отбеляза най-голямо увеличение, възникна сивата икономика и олигархията. Всички индикатори за бедност и неравенство се влошиха. Високите прогресивни ставки на облагане не доведоха нито до просперитет, нито до социална справедливост, нито до спад на неравенството. Факт.

Именно заради този провал на прогресивния данък започнаха данъчни реформи, които постепенно намалиха броя и нивата на ставките и в крайна сметка позволиха въвеждане на плосък данък от 10%. Отмяната му ще ни приближи към проблемите на 90-те.

Балансът

След близо 20-годишно лутане фискалната политика успя да намери приличен баланс между нуждите на държавния бюджет и тежестта за данъкоплатците. От една страна, държавният бюджет се опитва да получи повече данъчни приходи, т.е. има натиск за високи данъчни ставки. Но, от друга страна, твърде високи данъчни ставки водят до проблеми за икономиката и стимулират избягването на данъците, т.е. прекаленото облагане води до обратен резултат, по-малко приходи в бюджета.

Плоският данък е един добър баланс между тези две противоречиви цели – той е достатъчно нисък, за да не тежи много на данъкоплатците и да стимулира плащане, а в същото време събира повече приходи за бюджета. Дори в последните години на криза, когато повечето данъци отбелязаха спад, приходите от плоския данък се увеличават практически всяка година. Ако и другите данъци и акцизи се справяха като плоския данък, въобще нямаше да имаме каквито и да е бюджетни проблеми и недостатъчно ресурси за публичните услуги. Събираемостта при плоския данък е добър пример, който трябва да се повтори и при другите данъци.

Плоският данък и богатите

Приходите от данъка върху доходите се запазиха на същите нива като дял от брутният вътрешен продукт след въвеждането на плосък данък – въпреки значително по-ниската ставка на облагане и въпреки световната икономическа криза. В същото време данните показват, че много повече хора с високи доходи декларират и плащат данък върху тях.

През 90-те години имаше високи ставки на облагане на богатите, но практически никой не декларираше висок доход и не плащаше тези високи ставки. Т.е. ефектът от тях беше нулев. Обратно, постепенното намаление на данъчните ставки в периода между 2001 и 2005 г. и въвеждането на плосък данък през 2008 г. доведе до огромно увеличение на броя на богатите хора, които декларират и плащат данъци върху реалните си доходи.

При висок и прогресивен данък през 2001 г. едва 8 души са декларирали доход над 1 млн. лв. годишно, докато през 2011 г. вече 227 души декларират подобен доход. Плоският данък успя да обложи хората с високи доходи – нещо, което преди това не се беше случвало. Плоският данък не е намалил облагането на богатите – всъщност той за първи път успя да обложи богатите.

Плоският данък и бедността

Някои твърдят, че като отменим плоския данък и го заменим с по-високи и прогресивни ставки, бедността ще намалее. Тези твърдения показват непознаване на начина, по който функционира данъчното облагане на доходите в България.

За разлика от други страни в България данък върху доходите плащат само работещите. Всички останали са освободени от облагане на доходите, включително пенсионери, безработни, социално слаби. От следващата година от данък ще бъдат освободени и работещите с доход до минималната заплата. Т.е. близо две трети от населението е освободено от плащане на плосък данък, като тук се включват групите с най-голяма концентрация на бедност.

Според данните от статистиката най-голяма концентрация на бедните има сред безработните, пенсионерите и неактивните, т.е. хората, които са извън пазара на труда и не плащат данък върху доходите. С други думи, каквито и промени да се правят в облагането на доходите, това няма как да намали бедността, защото мнозинството бедни така или иначе не плащат никакъв данък.

Борбата с бедността изисква икономически растеж, повече работни места, инвестиции в образование и квалификация. Нито един от тези фактори няма да се повлияе положително от отмяната на плоския данък и замяната му с по-високи ставки. Всъщност въвеждането на прогресивно облагане ще удари хората с високо ниво на образование (висшисти, компютърни специалисти, лекари и пр.) и ще увеличи темповете им на емиграция – нещо, което по никакъв начин няма да помогне на икономиката на страната.

За съжаление вместо да дискутираме реални мерки за икономически растеж и борба с бедността, в момента идеологически се залита към „лесни“ решения като отмяна на плоския данък, които доказано няма да решат никакъв проблем. Може би е крайно време да осъзнаем, че идеологията никога не решава проблеми – тя ги създава.

АБСОЛЮТНА ДАВНОСТ С ПРАВОПИСНИ ГРЕШКИ ТЕОДОР ТОДОРОВ

Теодор Тодоров е адвокат, специализиращ в областта на договорното право, търговското и административното право, процесуалното представителство и изпълнителния процес. Той е партньор в Stankov & Todorov и член на Управителния съвет на Българската асоциация по автомобилен спорт.

Г-н Тодоров е магистър по право от СУ „Св. Климент Охридски“.

В състояние ли е текстът за абсолютната давност да премахне фигурата на вечния длъжник?

Материалът е публикуван в *Investor.bg*

През последната година активно се говори за въвеждане на института на абсолютната давност за задълженията на физическите лица. Беше представен законопроект за изменение на Закона за задълженията и договорите, който има за цел да реши няколко проблема на гражданския оборот:

- Да се прекратят неопределено дългите изпълнителни производства, в които кредиторът с години не успява да събере вземането си от останалия без имущество длъжник, докато на последния непрекъснато се начисляват лихви, такси и разноски;
- Да се реши проблемът с „вечния длъжник“ и да се въведе абсолютната 10-годишна давност за задълженията на физическите лица като алтернатива на непознатия за българското право фалит на физическите лица;
- Да се определи ясен и предвидим срок, след който за кредитора ще се погаси възможността да събира принудително своето вземане срещу физическото лице – длъжник;
- Да се даде възможността на длъжниците да се върнат обратно в гражданския оборот и да започнат да градят „на чисто“ своята семейна икономика.

Новият текст обаче в този му вид е неясен и непълен и не е в състояние да разреши посочените проблеми.

Възможността да бъдат постигнати заложените цели намалява с поставените ограничения в приложното поле на абсолютната давност. Според законопроекта тя няма да се прилага за:

- Обезпечени вземания срещу физическите лица. Новите разпоредби няма да касаят ипотечните кредити за покупка на жилище, потребителските кредити с поръчителство и други обезпечени вземания. Днес финансовите институции рядко отпускат кредити без обезпечение, което означава, че за голяма част от гражданите със задължения към търговските банки абсолютната давност няма да важи.
- Отсрочени и разсрочени задължения. Често кредитори като банки, доставчици на битови

услуги и други предлагат на длъжниците си разсрочване на задълженията. С това дългът се препадежира и отпада от приложното поле на абсолютната давност. За кредиторите няма да е особено трудно да се възползват от тази възможност, като убедят своите длъжници да отсрочат или разсрочат дълга си, а последните от неинформираност или по друга причина да дадат своето съгласие и сами да ограничат приложението на абсолютната давност за себе си.

Принципно абсолютната давност следва да се осмисля като безусловна. Какво я прави абсолютна, ако има способности, които лесно могат да доведат до ограничаване на нейното приложение? Авторите на законопроекта трябва да са значително порешителни и ако вярват, че абсолютната давност може да се справи с посочените проблеми, трябва да помислят за отпадане на изключенията.

Въпросът за погасителната давност е сблъсък между принципите на справедливостта и необходимостта от обновяване на гражданските и търговски отношения. Сериозни аргументи има в подкрепа и на едната, и на другата страна от този сблъсък.

Гражданският оборот няма полза от „вечни длъжници“

Длъжниците, пред които няма близка перспектива да погасят задълженията си, не са полезни за икономиката на страната, нито за хазната. Когато едно физическо лице е обречено да бъде длъжник за неопределен период от време, то неизменно става част от сивата икономика – получава трудов доход „под масата“, не се осигурява, не плаща данъци, лишава се от стопанска инициатива. След определен момент тези длъжници трябва да получат своята реабилитация в гражданския оборот и шанса да рестартират своята семейна икономика. Абсолютната давност дава път за излизане от тази задънена улица и за „отпушване“ на системата на гражданския оборот занаяпред.

Не бива да считаме, че абсолютната давност ще облагодетелства длъжника, а кредиторът ще бъде ощетен – все пак той вече е имал възможност да използва всички законоустановени способи, за да събере вземането си за един разумен 10-годишен период. Предполага се, че в повечето случаи в рамките на такъв срок обикновено става ясно дали едно вземане изобщо може да бъде събрано или не. Ако то не е събрано, то какъв е смисълът от поддържането на възможностите за принудително изпълнение?

Съществува и мнението, че задължените граждани търпеливо ще изчакаат да изтекат 10-те години и отново ще вземат заеми, без да ги плащат. Забравяме обаче да попитаме ще има ли кой да им ги даде? По-скоро не. За тази цел особено полезно би било създаването на регистър на такива длъжници. Въвеждането на понятието „кредитна история“ ще има положителен ефект върху гражданския и търговския оборот.

Абсолютната давност би дисциплинирала кредиторите

Наличието на краен срок, в който кредиторите трябва да съберат вземанията си, би имало дисциплиниращ ефект за тях. Освен това, абсолютната давност би ги поощрила да проучват по-внимателно длъжниците си преди да им отпускат заеми. Положителна последица от всичко това би било намаляването на лошите кредити. Това би дало възможност на банките, например, да предлагат по-качествена кредитна услуга, която да доведе до стимулиране на бизнес инициативността на гражданите и до подобряване на цялостния икономически климат в страната.

Законопроектът е неясен и неточен

Съществен проблем на законопроекта е неяснотата за кои задължения ще се прилага. Според предложението нов чл. 112а всички необезпечени вземания срещу физически лица се погасяват „с изтичането на 10-годишен давностен срок, считано от 1 януари на годината, следваща годината, през която задължението е станало изискуемо“. В този вид на текста могат да бъдат разграничени две тези за приложението на абсолютната давност.

От една страна, ако бъде приета, тази промяна ще влезе в сила 6 месеца след обнародването ѝ и ще има действие занапред (ex nunc). Да разгледаме обаче следната хипотеза. През септември 2010 г. длъжник спира да погасява вноските по свой заем. По смисъла на предложението текст 10-годишната давност за него започва да тече от 1 януари 2011 г. Но към 2011 г. абсолютната давност не е била приета, а предложената сега норма не предвижда обратно действие (ex tunc).

Създава се вътрешно противоречие, което би довело до проблеми в правоприлагането. Не става ясно дали в обхвата на абсолютната давност попада просроченото от 2010 г. задължение и от кой момент започва да тече за него 10-годишния срок. Ако приемем, че законът ще се прилага за задължения, чиято изискуемост ще настъпи в бъдеще (т.е. след влизането в сила на промяната), то евентуалните положителни последици от този правен институт ще се проявят най-рано след 10 години. Този срок не изглежда особено близък във времето с оглед на нарастващите обществени очаквания за скорошно отпадане на фигурата на „вечния длъжник“.

От друга страна, би могло да се приеме, че текстът на законопроекта урежда и задълженията, чиято изискуемост е настъпила преди влизането му в сила. Изтичането на определен давностен срок е юридически факт. Нека обърнем модела и приемем, че определящо за абсолютната давност е не кога едно задължение е станало изискуемо, а кога е настъпил фактът на изтичане на 10-годишния давностен период. От тази гледна точка може да се приеме, че изтичането на периода от време (в случая 10 години) представлява нов и отделен юридически факт и какво следва от това казва действащият към съответния момент закон. Да разгледаме задължение, станало изискуемо на 1 септември 2004 г. Ако законодателните промени за абсолютната давност влязат в сила условно от 1 юли 2014 г., то тогава фактът на изтичане на 10-годишния давностен срок за това задължение ще настъпи на 1 януари 2015 г. и на тази дата вземането на кредитора ще се погаси по давност. В тази хипотеза приемаме т.нар. „незабавно действие“ на закона – т.е., че абсолютната давност би била приложима и за заварените случаи.

В преходните и заключителни разпоредби на проектозакона не е регламентирано ясно коя от тези две хипотези ще се прилага. Липсата на категоричност по отношение на действието на абсолютната давност може да доведе както до много сериозни проблеми в правоприлагането на този институт, така и до сътресения в самия граждански оборот.

Институтът на абсолютната давност има своите достоинства и заслужава да получи сериозно и задълбочено обсъждане. Остава обаче убеждението, че предложението законопроект не постига поставените цели и дори въвежда неясноти. Такъв законопроект трябва да бъде лишен от популизъм и да не се създава набързо, за да обслужва определено лоби. Важно е архитектите му да бъдат водени от обществения интерес и да предложат солидни аргументи в полза на абсолютната давност, за да гарантират нейното нормативно дълголетие.

БЕЗМИЛОСТНАТА БОРБА ЗА ТАЛАНТИ

АНТОНИЯ САРИЙСКА

Антония Сарийска работи в екипа за мениджмънт консултация на KPMG в Брюксел. Основно се занимава със стратегии за частни предприятия и тяхната съвместна работа с държавни институции и неправителствени организации. Интересува се от предприемачество и предприемаческо образование, от условия и начини за стартиране на малки и средни компании. Завършила е бакалавър по бизнес администрация в Москва и Лондон и магистратура по комуникации в Брюксел.

Според неофициални данни от Министерството на икономиката и енергетиката, над 2.5 милиона българи работят зад граница. В медийното пространство витаят страховитите суми от 18-20 млрд. евро, които страната ни е загубила от т.нар. „изтичане на мозъци“. С премахването и на последните ограничения за работа в Европейския съюз очакванията са, че тези цифри само ще се повишават.

Свикнали сме с имиджа на една от най-интелигентните и талантливите нации в света. Млади българи печелят награди и признания по цял свят – в дисциплини, вариращи от математика и роботика до биология и биохимия. Свикнали сме да бъдем горделиви и борбени – българските студенти са активни и гръмогласни, работят по време на обучението си и си пробиват път. За съжаление обаче много от тях отиват да учат в чужбина и остават да работят в чуждата икономика, съблазнени от привидно неограничените възможности и повисокото заплащане.

Българската агенция за инвестиции (БАИ) посочва недостига на висококвалифицирани специалисти като едно от основните затруднения на големия бизнес на нашия пазар. Все повече големи международни компании навлизат в България именно заради работната ръка, но предпочитат да доведат чуждестранни ръководители, инженери и дизайнери. При средна годишна безработица от 11.3% предлагането на квалифицирани работни места превишава търсенето – което налага въпроса за изхода от затворения кръг.

Във връзка с този нов стар проблем в началото на годината БАИ започна активна информационна кампания сред българите в чужбина с цел привличане на инвестиции и талант обратно в родината. Това своеобразно турне включва 13 града по света с голям български контингент, където се организират отворени срещи. Дебатите между агенцията и присъстващите заинтересовани българи са често ожесточени. Решенията се търсят не само в държавната политика, но и в поведението на бизнеса, особено по отношение на ролята в образованието, поощрението и развитието на талантливи специалисти и възможността за предприемаческа дейност.

Образование

9 000 българи напускат страната всяка година, като повече от половината от тях са студенти, заминаващи за чужди университети. Германия, Великобритания и САЩ традиционно привличат най-голям брой наши младежи, като технически дисциплини, бизнес и икономика са водещите специалности. Това звучи учудващо, имайки предвид че именно Източна Европа се слави със силната си подготовка по математика и точни науки. Но уви – нашите студенти са привлечени не от академични светилина, а от възможността за практическа подготовка, която е насърчена и дори задължителна. Във времена, в които всеки има диплома и нови частни университети никнат като гъби след дъжд, добрите оценки и посещаването на лекции вече не е достатъчно.

Благодарение на взаимната работа на университетите и частния сектор студентите работят по истински проекти и казуси, минават през различни стажове и имат шанса да опознаят индустрията отблизо. Естествено, подобни програми се използват от бизнеса с цел търсене на таланти. Активните студенти получават предложение за работа още докато учат. Много университети работят с фирми чрез своя кариерен център, който подготвя студентите за интервюта и препраща автобиографиите им до подходящи работодатели.

В България подобно сътрудничество все още не е разпространено, но поелите по този път се ползват с добър успех. Миналата година българската технологична фирма Telerik започна развитието на собствен софтуерен университет с по-практична диплома за висше образование. По подобен пример истинската революция ще настане, когато стажът стане задължителен за получаване на диплома; когато бизнесът започне да привлича талантливи студенти със свежи идеи за проекти всяко лято, или когато се обърне към големите ни технически университети за разработването на нови продукти (които току-виж възродили тежката индустрия).

Кариерно развитие

Много от българите в чужбина твърдят, че разликата в заплащането е основната причина те да не искат да работят в родината. При по-опитните специалисти тази разлика е наистина осезаема, като може да достигне 250-320% при ръководни длъжности в големи компании (по данни на Европейската комисия спрямо ЕС 15). Но относителните заплащания при младите университетски випускници не са толкова несравними. В Западна Европа стажът често е неплатен, като работодателят понякога покрива квартира, а първата работа започва на минимална заплата. Нормална практика е младите хора да не могат да си позволят да наемат самостоятелно жилище и да са притискани от високия стандарт на живот.

Разликата идва обаче от отношението и възможностите, които се предоставят по време на работа – и тук е нашият шанс да се борим да задържим таланта. Една от най-силните карти са програмите за професионално развитие – които най-малкото включват възможността за менторство от по-опитни колеги. Освен това фирмите трябва да бъдат поощрявани да обучават сътрудниците си. Министерството на икономиката има вече развити програми за привличане на чужди фирми в България, като една от основните привилегии е възстановяване на 25% от разходите за обучение на персонал (от които вече са се възползвали компании като Lufthansa Technik). Такива възможности трябва да се предоставят и на български фирми.

Допълнителното преимущество на българския пазар е доминацията на малки и средни фирми. Макар това да е общоевропейска тенденция, разнообразието на сектори в България е голямо, а сравнително малкият пазар предизвиква тясно сътрудничество. Така още от първия ден служителите са принудени да комуникират и изграждат контакти с партньори и клиенти, като така придобиват умения и опит. Бизнесът започва да осъзнава, че уменията на младите специалисти не се изчерпват с правенето на кафе, а техните свежи умове и амбиция трябва да се използват по предназначение, преди да бъдат оценени от някой друг.

Предприемачество

В последните три години България се превърна в център на предприемаческата дейност на Балканите – поне в сферата на информационните технологии. Двата акселератора в София – Eleven и LaunchHub – са финансирани и подпомогнали стартирането на над 80 технологични бързоразвиващи се компании. Оттам нашите талантиви програмисти биват привлечени от добри инвестиции и компании зад граница. Именно поощряването на предприемачески дух се визира от политици и бизнесмени в Европа като лекарството за излизане от кризата – понякога до такава степен, че самото понятие се размива и губи смисъл.

Само не и на пазар, като нашия. Макар и изобилстваща от малки фирми, предприятия и инициативи, българската икономика все още предлага огромен брой ниши за стартиране на бизнес. Малкият обем на пазара допринася за създаването на компании, които от самото начало имат международни амбиции. Данъчното поощряване е налице, но постепенно трябва да се изгражда доверието в системите за финансиране и държавни институции. Именно това би привлякло амбициозни българи с добри идеи и желание за реализация.

Бизнесът в България също би спечелил от развитието на такива скоростни компании, особено в сферата на промишлеността и електрониката, която сега се доминира от чужди фирми. Развиването на пазара и възможностите за сътрудничество отварят врати към нови клиенти дори отвъд страната.

Ролята на държавата в това развитие е повече от ключова и тя трябва да допринесе за създаването на благоприятен климат за развитие. Другата важна роля се играе от образователната система – университетите трябва да развиват курсове и програми за придобиване на предприемачески умения, които след това биха били полезни не само в стартирането и ръководенето на бизнес, но и в работата за вече съществуващи компании, в които инициативата, въображението и поемането на премерени рискове се поощряват.

Разбира се, много от тези на пръв поглед подразбиращи се стратегии и похвати не работят, когато става въпрос за индустрии, които в България нямат почва за развитие. Често именно българите с образование в сферата на природните и хуманитарни науки, филологията и философията споменават работата в родината с най-горчив привкус. На разнородните кариерни сбирки младите хора с такива „непопулярни“ професии са съветвани да са „по-гъвкави“ и да потърсят реализация в друга сфера. В интерес на истината, това ни кара да се замислим за ролята на държавната стратегия в определяне на „конкурентоспособността“ – и дали последната трябва да се гради за сметка на едни отрасли или трябва да се преследва някакъв определен баланс.

При всички положения е важно да осъзнаем, че България не може да си позволи да губи повече млади таланти. Едва 2.3 милиона са работещите в страната ни – с почти 10% по-малко, отколкото българската работна ръка в чужбина. Не трябва да продължаваме да се заблуждаваме, че финансовите причини са единствените, които насърчават емиграцията. Има и други начини не само да привлечем обратно, но и да задържим таланта и амбицията в България.

УСПЕШНИТЕ ХОРА СА БОГАТСТВОТО НА БЪЛГАРИЯ

НИКОЛАЙ ВАСИЛЕВ, CFA

Публикувано в сп. Мениджър, март 2014 г.

Преди век, по време на Октомврийската революция един революционер казва, че неговият стремеж е да премахне богатите. Опонентът му контрира, че той цял живот се е стремил да премахне бедните. Тук говорим не за физическо унищожение, а за политики на борба с бедността, които биха ги направили по-богати. Макар че оттогава са минали 100 години, темата лоши ли са богатите изобщо не е загубила актуалност – особено след началото на последната икономическа криза. Проблемът е и български.

Анатемосването на богатите е световно явление с негативни последици

По света се появиха политици, които заклеиха първо bankerите, после бизнесмените и богатите, както и чуждите инвеститори (риториката е „колонизатори“) и поеха на кръстоносен поход срещу тях. Ето примери:

- Покойният вече Уго Чавес направи каквото можа, за да изгони чуждия бизнес от Венецуела.
- Унгария национализира частните пенсионни фондове в размер на 10 милиарда евро и изхарчи парите за една година. Наказа чуждите банки и компании за електричество, вода и телекомуникации с унищожителни данъци и с икономически необосновано намаление на цените на техните услуги. Целта беше чрез натиск тези чужди компании да бъдат изкупени на безценица от близки до властта местни играчи. Резултатът – бившият любимец на бизнеса и шампион по реформи в региона Унгария се превръща в странно явление в сърцето на ЕС.
- Франция въвежда убийствен данък от 75% върху високите доходи. Резултатът – емблематични фигури като Жерар Депардийо захвърлят гражданството по данъчни причини. Във Франция говорят за изтичане на мозъци.
- Някои европейски държави въвеждат данък върху финансовите трансакции, известен като „данък Робин Худ“. Резултатът – бизнесът все повече ще се изнася към перспективните Азия и Северна Америка, а Европа ще стои закостеняла и бюрократична. Нобеловите награди ще отиват предимно към Бостън и Калифорния.

Прогонването на богатите не помага на бедните

В България също сме свидетели на подобни прояви. Дамгосването на успешните хора непременно като лоши може до известна степен да помага за изпускане на социално напрежение, но не решава проблемите на икономиката. Хеликоптерните снимки на къщи с басейни, списъците на хора с яхти,

натискът върху бизнесмени с цел отнемане на техните бизнеси през последните години водят до тенденция много от тях да се чувстват несигурни и да мислят за напускане на страната заедно със семействата си. Може би завинаги. Накрая в България може да останат предимно възрастни и победни хора, на които няма да има кой да плаща заплатите и пенсиите. Ще пропадаме надолу във всички световни класации за качеството на живота и на образованието.

Как да премахнем бедните? Това не става със заклинания, с популизъм, както и с повече заеми, харчене и раздаване на калпак през държавния бюджет. Става с инвестиции, с икономически растеж и със създаване на работни места. А инвеститорите са предимно успешни български и чужди фирми. В днешно време конкуренцията между държавите за инвестиции е жестока, а предимствата на България са малко. Нито вътрешният ни пазар е голям, нито институциите работят добре, нито имиджът ни е цветущ. Свеждат се основно до ниските данъци.

Данък „богатство“ в България като наказателна акция срещу успешните хора

В момента имаме само едно очевидно предимство и това е опростената данъчна система с много ниски преки данъци: 10% върху доходите на физическите лица и върху корпоративните печалби, 5% върху дивидентите, 0% върху капиталовите печалби от ценни книжа. Сега се предлага плоският данък да бъде заместен от прогресивна скала с по-висока ставка за месечните доходи над 2700 лв. Странно е това да се нарича „данък богатство“. Тук става дума не за натрупани активи в големи размери (яхти, самолети, множество имоти), а за доходи на професионалисти от средната класа – адвокати, лекари, предприемачи, икономисти и др.

Всички хора са ценни, а талантливите и предприемчивите – още повече

Не твърдя, че само предприемачите са ценни за нацията. Напротив, ценни са всички: учени, интелектуалци, хора на изкуството и културата, спортисти, лекари, учители, юристи, икономисти, инженери, военни, полицаи... Допишете и своята професия, ако съм я изпуснал. Вярвам обаче, че предприемчивостта е много важно качество за всеки човек, което е в дефицит не само в България, а и в Европа.

Настоящата демографска криза е причинена от две негативни тенденции: ниската раждаемост и силната емиграция, особено на хора в активна възраст. За бъдещето на нацията е лошо, че наши граждани напускат страната. Но още по-лошо е, когато това са младите, най-добре образованите, най-предприемчивите и най-успешните. Те най-лесно ще се реализират навсякъде – от Ванкувър през Лондон до Сидни. Там те очакват никой да не им завижда за постиженията и да не ги обвинява за богатството им. Щом не искаме яхтите в черноморските ни пристанища, ще гледаме със завист яхтите във филмите с Леонардо ди Каприо на другия край на света.

Какво да направим, за да задържи успешните хора в България?

Да заявим ясно като общество, че ценим предприемачите, активните, талантливите и образованите хора. Да говорим повече за бизнес и инвестиции, а по-малко за усвояване на еврофондове и за харчене на бюджетни средства. Да стимулираме младите да бъдат креативни и предприемчиви и да развият уменията си в частния сектор. Да подобрим улиците и пътищата, парковете, АГ болниците. Да решим и проблема с бездомните кучета. Да подобрим международния имидж на страната, за да не ни цитират вечно като най-бедната и корумпирана европейска държава. Да направим всичко възможно за стимулиране на раждаемостта. Да проявим смелост да зададем въпроса: „Пенсионерите или внуците?“ и да отговорим ясно: „Внуците“.

И какво да не правим?

Да забравим темата за по-високи данъци, защото от тях ще загубим всички. Да престанем да сочим с пръст като някакви разбойници хора с имоти или бизнеси. Институциите да не рекетират, а политиците да не се опитват да присвояват цели бизнеси.

Нацията ни ще се развива, само ако обществото цени своите таланти и възнаграждава смелите, предприемчивите и успешните хора. Нане не трябва да завижда на Вуте, а да се амбицира да постигне повече. Студентите ни трябва да мечтаят да създадат българския Фейсбук, а не да получат комфортна държавна служба. Немалко в тази сфера вече е постигнато. Голяма грешка би било вместо да продължим да се модернизираме, да се връщаме назад.

ЕКИПЪТ НА ЕКСПАТ КОМПАС

Автори:

Николай Василев, CFA
Управляващ партньор, Експат Капитал

Гостуващи автори:

Бисер Манолов
Владимир Каролев
Георги Ангелов
Теодор Тодоров
Антония Сарийска

Редакции и преводи:

Наталия Димитрова, Мениджър маркетинг и връзка с инвеститорите, Експат Капитал
Моника Попова, Стажант, Експат Капитал
Йордан Тачов, Стажант, Експат Капитал

Дизайн:

Наталия Димитрова, Мениджър маркетинг и връзка с инвеститорите, Експат Капитал

Икономическа информация:

Надежда Гогова, Външен експерт

EXPAT CAPITAL

София 1000, България
Ул. Георги С. Раковски 96А
E-mail: compass@expat.bg
Тел.: +359 2 980 1881
Факс: +359 2 980 7472
Web: www.expat.bg

ОГРАНИЧЕНИЕ НА ОТГОВОРНОСТТА

Този документ („Документът“) е изготвен от Експат Капитал и контролираните от нея компании. Документът има само информационна цел и не може да бъде тълкуван като оферта или покана за сделка за продажба или покупка на финансови инструменти и/или професионален съвет, свързан с инвестиционно решение. Документът се разпространява по e-mail и никоя част от него не може да бъде разпространявана, репродуцирана, представяна или публикувана без посочване на източника. Информацията, мненията, оценките и прогнозите, включени в документа, са изготвени на базата на източници, които се считат за достоверни от Експат Капитал. Но Експат Капитал не поема никаква изрична или подразбираща се гаранция и отговорност за това съдържание и не поема обезщетения към получателите или трети страни по отношение на прецизността, пълнотата и/или коректността на информация, включена в документа.